

Ю. І. Прус,
*директор Регіонального центру міжнародних
проектів і програм ННІ «Каразінська школа бізнесу»
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*
Д. С. Барінова,
*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
кафедри управління та адміністрування ННІ
«Каразінська школа бізнесу»
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

ПІДПРИЄМНИЦЬКЕ ВІДКРИТТЯ ТА СТРАТЕГІЯ ВИБОРУ РОЗУМНОЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ: ХАРКІВСЬКИЙ СЦЕНАРІЙ

В умовах жорсткої міжнародної конкуренції та посилення глобалізаційних процесів ефективно використання і розвиток інноваційного потенціалу як базису стратегії забезпечення конкурентоспроможності набуває загальнонаціональної та регіональної пріоритетності. В Україні простежується концентрація інноваційного розвитку в окремих регіонах, міжрегіональна диференціація інноваційного потенціалу конкурентоспроможності, асиметрія фінансового забезпечення інноваційних проектів, саме тому ключовими завданнями у цьому напрямку є розробка стратегічних програмних документів щодо розвитку інноваційної діяльності на різних адміністративно-територіальних рівнях, формування інституційної основи та дієвих механізмів стимулювання інноваційної активності, забезпечення підтримки інноваційних процесів.

Відсутність у більшості органів публічної влади в Україні на місцях стратегічних документів у сфері інноваційного розвитку, а також низький рівень інноваційної активності країни в цілому у порівнянні з показниками країн-лідерів, обумовлюють актуальність пошуку нових методичних підходів до формування регіональних стратегій інноваційного розвитку. Ключовою передумовою забезпечення гармонійного інноваційного розвитку територій є розумна спеціаліза-

ція, яка активно використовується у країнах ЄС з метою подолання викликів дублювання компетенцій та фрагментації коштів підтримки інновацій.

Будучи ключовим вектором європейської стратегії «Європа-2020», розумна спеціалізація передбачає не стільки стимулювання інновацій скільки активізацію довгострокових структурних змін в економіці регіону з орієнтацією на перспективу, тобто формування такої політики, яка дасть змогу регіону зайняти важливі ніші на глобальних ринках.

14 листопада 2018 року Кабінет Міністрів України прийняв постанову відповідно до якої стратегічне планування регіонального розвитку повинно базуватися на принципах RIS3, які передбачають побудову локальних економік знань та інновацій з подальшою конкуренцією між ними.

Концепцію формування регіональних інноваційних стратегій на засадах розумної спеціалізації (на основі європейського досвіду) наведено на рис. 1.

Ключовою складовою RIS3 (Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation) є процес підприємницького відкриття, який передбачає залучення бізнес-спільноти для визначення найбільш перспективних сфер розвитку регіону. Володіючи знаннями про необхідні для започаткування інноваційної діяльності ресурси, а також маючи практичний досвід у цій сфері, підприємницькі структури виступають у якості інтегруючого елемента, який сприяє підвищенню конкурентоспроможності регіону. Концепція розумної спеціалізації передбачає участь громадськості, вищих навчальних закладів, науково-дослідних інститутів та органів влади у процесі ідентифікації пріоритетів розумного розвитку. Модель «потрійної спіралі» (triple helix) «бізнес-наука-влада», відповідно до концепції розумної спеціалізації, повинна розширитися за рахунок громадськості та інвесторів (quadruple helix), що підтверджує їх важливу роль у процесі створення інновацій шляхом підвищення споживчого попиту [3].

Досвід європейських країн свідчить, що передумовою розробки дієвої стратегії розумної спеціалізації є збалансована структура стейкхолдерів, залучених у процес стимулювання підприємниць-

кого відкриття. Так, домінування влади у процесі розробки RIS3 може привести до низького рівня відповідальності інших учасників. Вибір пріоритетів розумного розвитку території не повинен бути нав'язаний «вибором найвпливовіших учасників» цього процесу; він є результатом інтерактивного та конструктивного діалогу зацікавлених сторін, у якому тісно пов'язані ринкові сили та бізнес.

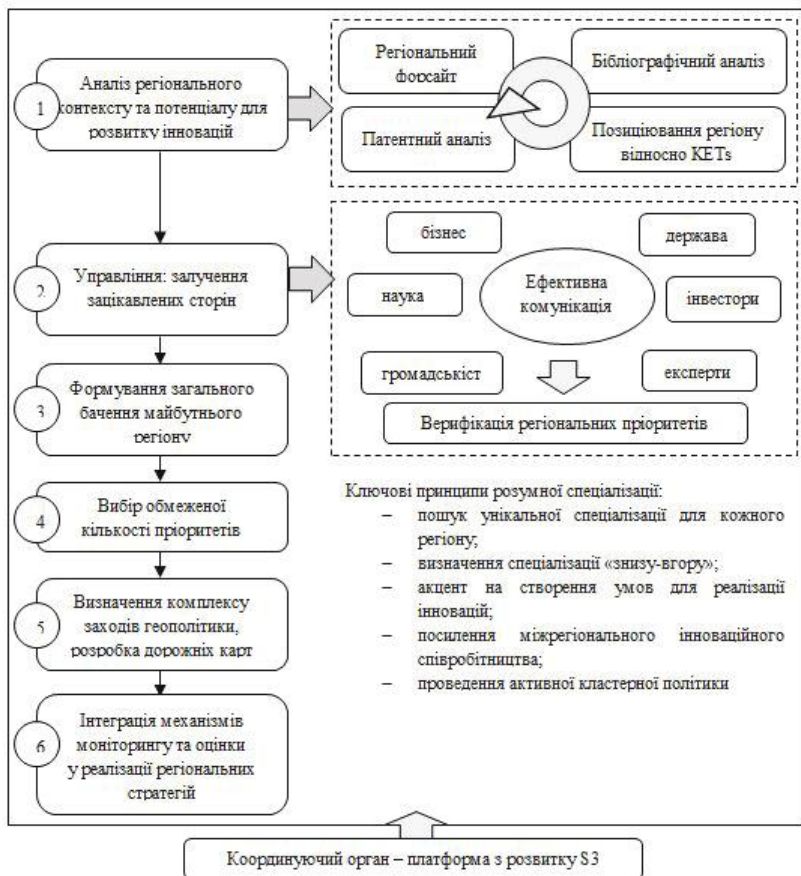

Рис. 1. Концепція формування регіональних інноваційних стратегій на принципах розумної спеціалізації (складено автором відповідно до [3, 4])

Харківська область має одні з найкращих стартових умов для імплементації стратегій RIS3 у порівнянні з іншими регіонами України, оскільки у ній активно функціонують структури усіх сегментів quadruple helix, а відповідно відсутня необхідність пошуку механізмів заміщення складових такої спіралі. Так, у 2017–2018 навчальному році Харківська область займала перше місце серед областей України за кількістю вищих навчальних закладів III–IV рівня акредитації (12,1% від загальної їх кількості в країні), у яких навчалася 154,2 тис. осіб, та за кількістю організацій, які здійснювали наукові дослідження та розробки (15,5% від загальної їх кількості в Україні) [1].

За показниками 2017 року у Харківській області зосереджено 6,7% підприємств України, на яких зайнято 562,9 тис. осіб (6,0% від загальної кількості зайнятих працівників в Україні) та якими реалізовано продукції на суму 387,2 млрд. грн (4,2% від загального обсягу в країні). У регіоні діє 1083 громадські організації з загальною чисельністю 310,3 тис. членів [1].

Проаналізувавши склад групи розробників Стратегії розвитку Харківської області на період до 2020 року [2], доречно зауважити про незбалансованість її структури щодо залучення представників різних сегментів quadruple helix. У ній суттєво переважають представники органів влади, оскільки розробка стратегічних документів розвитку територій безпосередньо відноситься до сфери їх компетенції, та наукових кіл, які вбачають у цьому процесі можливість втілити у практику свої ідеї та реалізувати науковий інтерес. На жаль, серед розробників стратегії дуже мало представників бізнес-середовища, оскільки головна мета їх діяльності – отримання максимального прибутку у короткостроковій перспективі, а процес стратегування, як правило, є зтяжним та вимагає активної взаємодії усіх зацікавлених сторін протягом тривалого часу.

Як розвиток ситуації основним горизонтальним інструментом імплементації політики RIS3 можуть виступати кластери, які лежать у площині виокремлених розумних пріоритетів розвитку території, із розвиненою інфраструктурою, вагомим науковим та інноваційним потенціалом, високим рівнем самоорганізації усіх зацікавлених акторів. Реалізація кластерної політики на принципах розумної спеціа-

лізації забезпечить розвиток нових систем виробництва та перехід до нового технопромислового укладу за рахунок використання «ключових сприяючих технологій» (key enabling technologies – KET), таких як використання нових матеріалів, електронних систем та нових типів енергії.

Таким чином, впровадження концепції розумної спеціалізації у вітчизняній економіці обумовлює позитивні зміни у процесі інноваційного регіонального розвитку шляхом забезпечення переходу від традиційного сектору до сектору взаємодії та кооперації НДДКР, інжинерингу та виробництва, які формують базу знань, спрямовану на розвиток нової ділової активності; модернізації існуючих галузей за рахунок технологічного переоснащення (форсайт регіону) шляхом використання KETs (нанотехнології, фотоніка, нові матеріали); досягнення синергії різних сфер ділової активності та регіонів шляхом диверсифікації.

На сучасному етапі розвитку драйверами впровадження концепції RIS3 в Україні можуть виступати кластери. Саме вони спроможні забезпечити диференційну підтримку науково-дослідницької та інноваційної діяльності окремих регіонів, визначивши пріоритети розвитку економіки шляхом розробки стратегій розумної спеціалізації. Однак впровадження цих процесів пов'язано з рядом проблем, характерних для регіонів України, вирішення яких вимагає пошуку балансу у взаємодії органів влади, наукової спільноти, бізнес-середовища та громадськості, залучення усіх учасників у процес підприємницького відкриття, створення сприятливих умов для інноваційного розвитку з боку держави.

Література

1. Державна служба статистики України. URL : [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua).
2. Стратегія розвитку Харківської області на період до 2020 року. URL: https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/431/43045/files/new-563_SRR2020.pdf.
3. Smart specialisation and social innovation: from policy relations to opportunities and challenges. URL : <https://utka.su/1lxp6>.
4. Smart Specialisation at work: Assessing investment priorities. URL : <https://utka.su/WYE1G>.